

Ковальський В.Л. <https://orcid.org/0009-0000-4988-1441>

Радченко Л.О. <https://orcid.org/0000-0002-5149-2952>

АКТУАЛЬНІСТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЮНИХ СПОРТСМЕНІВ ЗАСОБАМИ РУКОПАШНОГО БОЮ

Національний університет фізичного виховання і спорту
України

Abstract. *The study examines the relevance of patriotic education of young athletes in modern Ukraine, emphasizing the educational potential of hand-to-hand combat. The purpose of the research is to theoretically substantiate the importance of patriotic upbringing through martial arts and to identify ways to improve its effectiveness in youth sports. The methods include analysis and synthesis of scientific literature and legal documents, pedagogical observation, interviews, and comparative analysis. The findings indicate that hand-to-hand combat has significant potential for integrating physical training with moral, civic, and patriotic development, but this potential is insufficiently realized due to the lack of a systematic pedagogical approach. The study concludes that developing a comprehensive educational framework is essential for fostering nationally conscious and socially responsible youth.*

Keywords: *patriotic education, young athletes, hand-to-hand combat, martial arts, national consciousness, youth sport, civic values*

Актуальність теми дослідження. У сучасних умовах розвитку українського суспільства національно-патріотичне виховання молоді розглядається як один із ключових напрямів державної та суспільної політики, спрямованої на формування національної свідомості, заснованої на базових цінностях – самобутності, свободі, соборності та гідності. Особливої актуальності ця проблема набула в умовах зростання зовнішніх загроз, викликів національній безпеці та необхідності забезпечення духовної стійкості й національної єдності українського суспільства. У цьому контексті формування покоління, здатного до відповідальної громадянської поведінки,

активної життєвої позиції та практичної готовності до захисту держави, є одним із пріоритетних завдань сучасної системи освіти та виховання.

Нормативним підґрунтям національно-патріотичного виховання є Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України, затверджена 06.06.2022 року (№ 527) [5], яка визначає пріоритети державної політики у сфері формування національної свідомості та базових цінностей українського суспільства. Вона спрямована на забезпечення активної громадянської позиції, готовності суспільства до збереження державної безпеки, духовної стійкості та національної єдності. Водночас практика освітньо-виховної діяльності свідчить, що реалізація положень Концепції часто має фрагментарний характер, а у сфері фізичної культури і спорту бракує науково обґрунтованих і методично забезпечених форм інтеграції патріотичних цінностей у навчально-тренувальний процес.

У Законі України «Про фізичну культуру і спорт» зазначено, що спорт визнається важливим чинником досягнення фізичної та духовної досконалості людини, формування патріотичних почуттів у громадян та позитивного міжнародного іміджу держави [4]. Це підкреслює особливу роль спорту не лише як засобу фізичного розвитку, а й як потужного інструменту формування громадянських, моральних і духовних цінностей. У цьому контексті особливу увагу привертають спортивні єдиноборства, які поєднують фізичну підготовку з вихованням дисципліни, відповідальності, стійкості та готовності діяти в умовах підвищеного ризику.

Аналіз наукових джерел свідчить про значну увагу дослідників до проблем патріотичного виховання, його ролі в системі освіти, позашкільної роботи та фізичного виховання молоді [1, 2, 3]. Водночас питання використання виховного потенціалу спортивних єдиноборств, зокрема рукопашного бою, у формуванні патріотичної свідомості юних спортсменів залишається недостатньо розробленим. Саме це зумовлює актуальність дослідження проблеми патріотичного виховання юних спортсменів засобами рукопашного бою.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування актуальності патріотичного виховання юних спортсменів засобами рукопашного бою та визначення основних напрямів

підвищення ефективності цього процесу в системі дитячо-юнацького спорту.

Методи дослідження: аналіз, синтез і узагальнення науково-методичної літератури та нормативно-правових документів у сфері освіти, фізичної культури і спорту; педагогічне спостереження за навчально-тренувальним процесом; бесіди з тренерами і юними спортсменами; методи порівняльного аналізу для виявлення особливостей та суперечностей патріотичного виховання у процесі занять рукопашним боєм.

Результати досліджень. Результати проведеного дослідження свідчать, що патріотичне виховання в Україні на сучасному етапі розвитку розглядається як стратегічно важливий напрям державної політики. Водночас, попри наявність нормативної бази, проблема формування патріотичної свідомості молоді залишається недостатньо вирішеною, що зумовлює необхідність пошуку ефективних засобів і технологій виховного впливу.

У ході аналізу наукових джерел [6] встановлено, що заняття спортивними єдиноборствами відкривають значні можливості для формування у молоді не лише високого рівня фізичної підготовленості, а й морально-вольових якостей, громадянської відповідальності та усвідомленого ставлення до Батьківщини. Особливе місце серед єдиноборств посідає рукопашний бій, який поєднує фізичну і психологічну підготовку з прикладними елементами військового спрямування, що сприяє формуванню готовності діяти в умовах небезпеки, ухвалювати відповідальні рішення, проявляти мужність і стійкість.

Отже, рукопашний бій має значний потенціал як інструмент фізичного, морального та патріотичного виховання молоді. Водночас, незважаючи на його виховні можливості, у процесі підготовки юних спортсменів простежуються такі суперечності:

1. Між високим виховним потенціалом рукопашного бою (як виду спорту, що сприяє розвитку мужності, самодисципліни та готовності до захисту Батьківщини) та недостатнім використанням цього потенціалу для формування патріотичних цінностей у навчально-тренувальній роботі.

2. Між суспільною потребою у вихованні патріотично свідомої, фізично й морально загартованої молоді та обмеженим впровадженням сучасних педагогічних технологій, які

поєднують фізичну, духовну й національно-патріотичну підготовку.

3. Між розгалуженою мережею секцій із рукопашного бою та відсутністю єдиної методичної системи патріотичного виховання, що забезпечувала б послідовність і наукове обґрунтування виховного процесу.

4. Між потенціалом духовних і патріотичних цінностей, закладених у філософії рукопашного бою, та низьким рівнем їх інтеграції у зміст навчально-тренувальних програм дитячо-юнацьких спортивних шкіл.

5. Між соціальним запитом на формування громадянської позиції й готовності до захисту держави та недостатньою підготовленістю тренерів до впровадження патріотичного виховання засобами рукопашного бою.

Враховуючи зазначене, актуальною постає потреба в розробленні системного підходу до патріотичного виховання юних спортсменів, які займаються рукопашним боєм, що забезпечить поєднання фізичної, морально-вольової та національної складових у єдиному навчально-виховному процесі.

Висновки. Проведене дослідження підтверджує актуальність проблеми патріотичного виховання юних спортсменів засобами рукопашного бою. Рукопашний бій має значний потенціал як засіб фізичного, морального та патріотичного виховання, однак його можливості реалізуються не повною мірою через відсутність системного, науково обґрунтованого підходу.

Подальші наукові пошуки доцільно спрямувати на розроблення та впровадження цілісної педагогічної системи патріотичного виховання у процесі підготовки юних спортсменів, що забезпечить інтеграцію фізичної, морально-вольової та національно-патріотичної складових і сприятиме формуванню гармонійно розвиненої, громадянсько свідомої особистості.

Список літератури.

1. Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Національно-патріотичне виховання у контексті сучасних викликів: методичні рекомендації [для вчителів, методистів, авторів програм і підручників, науковців, викладачів, студентів закладів професійної й вищої освіти, управлінців, політиків]. Київ : Фенікс, 2022. 64 с.

2. Військово-патріотичне виховання учнів у позакласній роботі: посіб. / уклад. М. Зубалій, В. Івашковський, О. Остапенко, М. Тимчик, Б. Шаповалов, З. Діхтяренко, І. Білоцерківець. Київ: ПАЛИВОДА А. В., 2016. 232 с.

3. Гладун Н. В. Виховання громадянина та патріота на уроках фізичної культури. URL: https://urok.osvita.ua/materials/grom_osvita/53467/attachment-download/20414/

4. Закон України «Про фізичну культуру і спорт» від 24 грудня 1993 р. № 3808-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12> (дата звернення: 13.10.2025).

5. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України: наказ Міністерства освіти і науки України від 6 червня 2022 р. № 527. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/uploads/public/661/689/f5c/661689f5c3303237029945.pdf> (дата звернення: 13.10.2025).

6. Радченко Ю. А. Теоретико-методичні основи системи оцінювання підготовленості юних спортсменів у єдиноборствах (на матеріалі рукопашного бою) : дис. ... д-ра наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.01. Київ, 2024. 515 с.